

Sayı : I.

Temmuz 1933

TÜRK TARİH, ARKEOLOĞYA VE ETNOGRAFYA DERGİSİ

MAARİF VEKÂLETİ TARAFINDAN NEŞROLUNUR

DEVLET MATBAASI, İSTANBUL, 1933

SİNOP KİTABELERİNDEN BASILI OLMİYAN BİRKAÇ METİN

M. Şakir

Anadolu'nun, Karadeniz yalısında, hemen en eski şehirlerinden biri olan Sinobun günümüze kadar saklı kalabilen tarihî eserleri arasında, Türk devrine ait olanları gerek çokluğu ve gerek millî tarihimize yakından ilişiği itibarile büyük bir ehemmiyeti haizdir.

Biz vaktile, bu yurt köşesinin tarihine dair bazı araştırmalar yaparken, bu arada Türk devrinin san'at eserleri üzerinde uğraşmış, mevcut kitabeleri de — hiçbirini kaçırmamak suretile — yazıp toplamıştık. Biraz etraflı yapılmış olduğunu kuvvetle ileri sürebileceğimiz bu yoldaki araştırmalarımızda, yalnız olmadığımızı önce ve kısaca kaydetmeği, yazının ilişiği bakımından yana, gerekli bulmaktayız.

Filhakika, Sinop kitabeleri üzerinde muhtelif zatler, muhtelif zamanlarda uğraşmış; bazı derlemeler yapmıştır. İlk derlemeyi yapan mutasarrıf Abdullah Beydir. Bu zat, topladıklarını Maarif Vekâleti Müfettişlerinden Ahmet Tevhit Beye vermiştir [Osmanlı Tarih Encümeni Mecmuası — Sayı7, sahife 422] sonradan, hemen biribiri ardınca tarafımızdan, H. Fehmi, Hüseyin Hilmi ve Mehmet Behçet Beyler tarafından bu kitabeler tekrar tetkik ve zaptedilmiştir. Bu son araştırmacılar arasında H. Hilmi Bey derlediği kitabeleri, tarihî eslere ait bazı ufak bilgilerle beraber, "Sinop kitabeleri 1923 — 1339, Sinop matbaası" adlı küçük bir eserle meydana koymuştur.

Hüseyin Beyin neşrettiği bu kitap, bu yoldaki araştırmalar bakımından yana hem noksan, hem yanlış ve binaenaleyh ilmî değeri de o nisbette az bir araştırma verimidir. Bizim bu kitap hakkında ilk önce yazdığımız [24 Eylûl 1928] mufassal bir tenkitname Türkiyat mecmuasının üçüncü sayısında çıkmış olacaktır. Aynı yolu izliyen, Sinop kitabeleri üzerinde, kısa bir zaman içinde, uğraşmış bulunan M. Behçet Bey de derlediği bu malzemeyi bir kitap halinde bastırmayıp yalnız Hüseyin Beyin eserini — her bakımdan yana — tamamlamak isteğiyle "Türk Tarih Encümeni Mecmuası" nın son 2 ve 4 üncü sayılarında iki makale neşretmiştir (929, 930) [1].

Biz Hüseyin Beyin eserine dair diyeceklerimizi o uzun makalemizde yazdık. Burada Behçet Beyin, o da yazımızla olan yakın ilişiği itibarile, son neşriyatı üzerine hemen birkaç söz söyleyip esas bahse geçeceğiz. Behçet Bey, tenkidî yazılarının ilkinde Sinop kitabelerini «büyük bir dikkatle topladığını,

[1] Behçet Beyin bu neşriyatı münasebetile evvelce yazmış olduğumuz (20 - 1 - 931) ayrı ve uzunca bir makaleyi de ileride bastırmak niyetindeyiz.

surdan sura gezerek bilûmum kitabelerin hakikî metin ve mevcudunu elde ettiğini» hemen birkaç yerde kaydetmektedir. Halbuki, biz Behçet Beyin bu kaydını de iki bakımdan yana tavrına lââyık görmekteyiz.

Biri, meselâ: Bedreddin Ebu Bekir'e ait «1215 M. — 612, H.» tarihli kitabının sol taraf köşesindeki [كتبه يواش القيصريوى] ibaresini kendilerinin [كتبه الفقير موسى مور] suretinde okuyarak zaptetmiş olması [?] ikincisi büyük bir itina ile çalıştığı sözlerine rağmen birkaç kitabeyi de bulamamasıdır. Şu halde, Behçet Beyin bu yoldaki araştırma ve neşriyatını da tamamile doğru ve noksansız olarak kabul etmek biraz güçleşiyor demektir. Maahaza, bu tetkiklerin, Hüseyin Beyin kitabına nazaran, ifade ettiği ilmî değeri bu arada işaret etmemek te haksızlıktır.

Hulâsa, Sinop kitabelerine ait basılı olan bu iki taraflı yazı dışarsında kalmış ve tarafımızdan okunup zaptedilmiş, mühim birkaç kitabeyi de biz — her iki araştırmacının bu işlerle uğraşanlara bir faydası olsun isteğiyle yaptıkları gibi — şu küçük önsözle beraber ortaya koymuş oluyoruz.

[A]

اتفق بتوفيق الله تعالى
في أيام السلطان الغالب عز
الدنيا والدين ابوالفتح كيكوس
بن كيكسرو بزهان اميرالمؤمنين عمر هذا
البدن العبد المحتاج الى رحمة الله تعالى مبارز
الدين عبد الله بن على المهراني في سنة اثني عشر وستماية

Altı satır üzerine tertip edilmiş olan bu kitabe, iç kalenin güneybatı tarafı dıl'ı üstünde ve hapishane birinci nöbetçi kulübesinin biraz kıblesindedir. Mermer taş üzerine orta bir Selçuk neshi ile kabartma olarak yazılmıştır. 0,85×0,85 eb'adında ve konulmuş bulunduğu yerden de 0,50 m. yüksektedir. Bu kitabeyi her iki araştırmacı da görememiştir.

[B]

بنيت هذه المقبرة المحذره سلطان خاتون
بنت سليمان باشا بن اورحان بك طيب الله
تراهم في رمضان عام وسميع تسعين وسمعمائة

Bu kitabe hükümet konağı arkasında, halk arasında «Aynalı Kadın» adıyla anılan türbenin kapısı üstündedir. 0,72×0,40 eb'adında olup, üç satır üzerine girift ve kalınca bir nesih hattile yazılmıştır. Bu kitabe de Hüseyin Beyin kitabında yoktur.

[?] Bahaeddin Kutluca'ya ait kitabının bulunduğu burcun sağ taraf boşluğunda mevcut şu:

مبارز الدين مسعود
بن ا [ر] ثع المعمار القيصريوى
كتبه نجم الدين يواش
في الثاني ربيع الاول سنة اثني عشر و ستماية

dört satırlık kitabının de, bizim okuduğumuz şekli kuvvetlendirmek ve hatta tamamlamak itibarile dikkate değer bir mahiyet ifade etmekte olduğunu sanıyoruz.

[C]

هذه القبر المرحوم
المغفور صارم الدين
اليسارو طاب
الله ثراه وجعل الجنة
مثواه

Beş satır üzerine tertip edilmiş olan bu kitabe 0,50×0,50 eb'adında ve orta bir Selçuk neshile mermer taş üzerine kabartma olarak yazılmıştır. Taşın dış taraf yüzünde ve çiçekli nakışlar içinde de sadece şu:

الحكمه

ibaresi yazılıdır. «Kadı Mescidi» bitişiğindeki bahçede yatan [Alp Sarı] nın baş şahidesi olup, ayak taşı — anlatıldığına göre — epey zamandanberi kayıptır. «Sinop kitabeleri» nde [Sa. 18 ve 59] bu bapta verilen izahat ta baştan aşağı yanlışır. Alp Sarı'nın Selçuklu ümerasından olması ihtimali, fikrimizce, daha kuvvetlidir.

[C]

اصر بعمارة هذه السقاية
المباركة و . . . استخراج مائها
العذب . . . شهاب الدين الامير
تقبل الله تعالى منه ورضى عنه في شهر شعبان
سنة ثلاث وثلثين وثمانماية

Bu kitabe «Aşağı Hamam» ın arkasındaki çeşme üzerinde mevzudur. 0,45 santimetre kutrunda kabartma bir taş üzerine beş satır olarak yazılmıştır. Yazısı gayet girift ve ince bir nesihdir. Kitabenin orta kısmı kırılmış, bu münasebetle birkaç kelime de okunamıyacak derecede bozulmuştur. İsfendiyar Bey ümerasından «Şahinoğlu Şehabeddin» e ait bu kitabeden maada 838, H. tarihli diğer bir kitabe de içkalede mevcuttur. Behçet Beyin bu ikinci kitabedeki «Şehabeddin ibni Şahin» ismini sadece «Şehabeddin Şahin» suretinde zapt ve neşretmiş olduğunu da şuracıkta, bilmünasebe, işaret etmek isteriz.

Ankara: 24-3-933